

Bakalářskou práci Jany Křivánkové “Nemasová subkultura: Alternativní způsoby stravování uvnitř hardcore punkové scény” je možné zařadit mezi dnes velmi populární studie antropologie jídla. Předložená práce se zaměřuje na vegetariánství a veganství. Autorka se rozhodla promyslet vztah mezi touto formou stravování a tzv. hardcore punk subkulturou, kde také realizovala terénní výzkum. Práce má celkem pět kapitol a seznam literatury. Celkový rozsah je 44 stran. Oponovaný text splňuje formální požadavky kladené na bakalářskou práci.

Na začátku svého posudku považuji za důležité zdůraznit, že téma posuzované práce je mi blízké. Byť se neidentifikuji jako vegan, způsob mého stravování této dietě obvykle odpovídá. Zároveň jsem se velkou část života pohyboval v prostředí subkultury, kam autorka situovala svůj výzkum. Nejen proto jsem začal číst bakalářskou práci Jany Křivánkové s velkým zájmem.

Text je psán čtivou formou, je přehledný a logicky strukturovaný. Odpovídá tak nárokům kladeným na etnografický žánr i stylu reprezentace soudobé antropologie. K analýze a tvorbě dat autorka využívá relevantní literaturu, byť v omezené míře. Za hlavní slabinu předkládané bakalářské práce považuji zejména použitou strategii výzkumu. Výzkum byl založen zejména na rozhovorech, což považuji, s ohledem na studované téma a zvolený “terén”, za nedostatečné. Jak tvrdí americký antropolog Philippe Bourgois ve své knize *In Search of Respect*, rozhovory nepředstavují nejvhodnější výzkumný nástroj. Byť se Bourgois pohyboval v prostředí definovaném válkou gangů, drog a sociálního utrpení v New Yorkské El Barrio, přesvědčivě poukazuje na slabiny nahodile vybraného vzorků dotazovaných, kteří, jak argumentuje, i v případě sebeempatičtějšího tazatele pouze těžko nabídnou dostatečně validní informace.

Velmi oceňuji, že se autorka dokáže přiznat k tomu, že není schopná položit vhodnou otázku masojedlíkům (15). Nesnáze, nezdár a nejistota jsou běžnými součástmi antropologické práce. Obava z nedorozumění s masožrouty nevedla pouze k volbě výzkumného tématu, ale zároveň poukazuje na širší metodologický problém, kterým je posuzovaná práce zatížena. Autorka odmítá studovat světy “masa”, jelikož se jedná o příliš široké téma, nakonec si však ve světech veganství vybírá zúženou skupinu subkultury hardcore punk. Velmi podobně tak mohla studovat například masožrouty v McDonald’s. Tolik pouze k logice za uvedeným argumentem. Zmíněný moment, na který poukazují, má však v obecnější rovině podstatnější význam. Právě schopnost vzájemného porozumění je součástí temporality antropologického výzkumu. Nancy Scheper-Hughes doporučuje studentům nepřístupovat k rozhovorům dříve než po půl roce stráveném v “terénu”. Důležitou součástí dobré etnografie je schopnost vytvořit si dostatečně blízké a důvěrné vztahy s informanty, které nám umožní studované momenty prožívat s nimi a ne se pouze spoléhat na to, co nám jsou schopni či ochotni říci. Stále totiž před námi stojí otázka, nakolik jsou lidé dostatečně racionálními aktéry, aby byli schopni rozumět svému jednání natolik, aby dokázali na předložené otázky odpovědět způsobem, který umožní hlubší pochopení výzkumného problému.

Příkladem možného nedorozumění může být situace, kdy informantka sdělila autorce informaci o neshodě ve stravovacích preferencích se svou matkou (32). Následující informace, že se informantka chce osamostatnit a odstěhovat, byla přijata s nekritickou samozřejmostí jako důsledek neshody ve stravování. Následné tvrzení, že vegetariánská dieta vede k “oslabení rodinných vazeb” (32), by se mohlo, v případě dostatečně vedené etnografie, jevit příliš zkratkovitě. Pokud by autorka dostala běžným nárokům kladeným na etnografický výzkum, měla by příležitost sledovat světy svých výzkumných partnerů v celé šíři jejich každodennosti a ne o nich pouze slyšet, uzavřena v tématu výzkumu. To by jí

mohlo nabídnout informace získané z dotazování ve zcela jiné perspektivě, kterých si nemusí být vědoma ani sama dotazovaná.

Jako další příklad může sloužit situace, kdy autorka zdůrazňuje správnost svého rozhodnutí, vedené doporučením členky organizace Svoboda zvířat, aby se neúčastnila aktivit této organizace, jelikož práce vyžaduje “vysoké pracovní nasazení, časovou i fyzickou náročnost i velký hluk všude kolem” (28). Autorku nezajímalo jednání sociálních aktérů, ale jak vysvětluje, spíše to, jak o svém jednání hovoří: “Nakonec jsem jí musela dát za pravdu, že bude lepší se Fluffu zúčastnit jako řadový návštěvník, než se potom stresovat nedostatkem času na rozhovory a tím i špatnými podmínkami pro můj výzkum”. Tento přístup vede k tomu, že je čtenáři poskytnuta informace například o tom, jaké jídlo organizace na festivalu nabízí, ale již nezíská příležitost seznámit se s dynamikou, která činnost organizace a jednání aktérů obklopuje. Na tomto místě je potřeba opět zdůraznit, že smyslem antropologie není sepsat to, co nám říkají naši informanti. Antropologové nejsou záznamová zařízení, která přepisují výpovědi respondentů, ale na základě informací z “terénu”, usazení ve svých historiích a politických postojích, data vytváří.

Další nedostatek shledávám v absenci základního dělení veganství a vegetariánství z hlediska motivace vyznavačů, tedy na důvody etické a zdravotní. V případě, že by autorka neopomněla zmínit tyto významné rozdíly v motivacích sociálních aktérů, mohla ve své analýze zaujmout kritický přístup, který představuje žádanou a důležitou vlastnost sociální a kulturní antropologie. Pokud považují členové hardcore punk scény za důvod pro svoji alternativní dietu, tedy vegetariánství, nechť podílet se na utrpení, potom si nejsou vědomi faktu, že mléko a mléčné výrobky jsou spojeny s vyšší mírou utrpení chovaných zvířat. Naopak, pokud by byla motivací zdravá výživa, potom by napojení na hardcorovou scénu bylo, například ve světle známých veganů, jakými jsou třeba Bill Clinton či Tony Blair, problematičtější.

Poslední připomínka souvisí s etikou výzkumu. V případě citovaného emailu jednoho z dotazovaných, který se odmítl výzkumu účastnit, jsem postrádal informaci o souhlasu s uveřejněním. Obsah citovaného emailu mě ovšem vede k pochybnostem.

Bakalářskou práci Jany Křivánkové považuji, i přes výše napsané připomínky, v porovnání s jinými bakalářskými pracemi, za nadstandardní. Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známku 1.

Posudek vypracoval: Tomáš Ryška, Ph.D.